

20 בדצמבר 1994 חוה יוגב מספרת על בעלה

תמלול נירה פנוסו 2020

אברי נולד ב-21 באוקטובר 1916. היה בן אדם מאוד-מאוד רב-גווני והסיפור מתחיל כך שהוא נולד בקרומפכי והיה הבן האמצעי בין שלושה בנים. אחרי קרומבכי הם עברו לברטיסלבה ושם הוא למד בבית ספר יסודי, ואחרי זה הוא עבר לתיכון הגרמני ושם גם עשה את הבגרות ב-1934. אחרי הבגרות הוא נרשם לאוניברסיטה ולמד, זה היה ב-1938, הוא למד... לאחר שהגרמנים ב-1939 התחילו לעשות הרבה בעיות הוא הספיק אמנם לעשות את הבגרות ב-1938 ויחד עם זה התחיל לעבוד. עבד אצל עורך דין שקראו לו דוקטור פרלל בברטיסלבה, ברחוב מיצקביץ'. הוא עזר לו ותירגם גם מהונגרית לצ'כית ולשפה הסלובקית. ב-1939 הוא היה בתנועת נוער שקראו לה מכבי הצעיר, וגם אני הייתי בתנועה הזאת. תנועה זאת הייתה נפגשת בימי שישי, ועשו פעולות, והייתה תנועה ציונית. יחד עם זה הוא היה מתעמל במכבי. מכבי זאת הייתה תנועה לספורט. הוא היה מורה ספורט שם, שהצטיין בעיקר בהתעמלות קרקע והתעמלות מכשירים. היה לו גוף אתלטי ואפשר להגיד שכל הבחורות מאוד התלהבו ממנו. אני גם התעמלתי שם ובין כל הבחורות שהסתכלו עליי בהערצה גם אני הייתי כזאת. באפריל 1939 היחסים שלנו התמסדו ואנחנו החלטנו ללכת להכשרה. נסענו להכשרה למקום שקראו לו באמבצה, זו עיירה כזאת בסלובקיה שהיו שם יהודים מאוד-מאוד עשירים ולכל היהודים הייתה חוה חקלאית. כל הבחורים שהיו שם בהכשרה חקלאית הם בעצם היו סטודנטים, לרפואה, למשפטים, זה היו בחורים מאוד אינטליגנטים שפתאום היו צריכים לעבוד בחקלאות. לא היה כל כך אכפת להם כי לא הייתה ברירה, היו צריכים להפסיק את הלימודים כי כבר אי אפשר היה ללמוד תחת השלטון הגרמני שלאט לאט נכנס לסלובקיה. בהכשרה אני הייתי משהו כמו בת 18, במרץ, היינו שם חצי שנה והייתי בין הבחורות הצעירות שבקושי ידעו מה רוצים מהן. הבחורים הלכו לעבוד למשפחות האלה, לחוות, וכמה בחורות שהיינו שם רובן היו יותר מבוגרות ממני, בישראל וכיבסנו בידיים והבאנו את האוכל לבחורים לתוך החווה. זה היה מין פסטורלה כזאת, זה היה מאוד נחמד. בשבילי, שאני לא ידעתי לבשל, לא ידעתי לכבס, לא ידעתי בכלל משק בית כי בבית שלי עשו לי את הכול. רק תלמי ותלמידי ותקדי ותעשי התעמלות. הייתה עוזרת והייתה אימא והן עשו, השתלטו על כל הבית. בהכשרה הזאת היה איזה רגע מסוים שהכנסתי להורים שלי את השיגעון הזה לנסוע לישראל כי מצאתי שזה אולי הפתרון אבל להורים זה היה קשה מאוד לתפוש דבר כזה. בסוף החליטו שישלחו אותי לשנתיים לבית ספר חקלאי בישראל ואברי עם כל החבר'ה שלו החליטו שהם גם יעלו לישראל. החלטנו שאם אנחנו נגיע לישראל הקשרים שלנו כל כך טובים שאנחנו נתחתן. זה כבר רמזנו להורים אז, שנתחתן. אז הסיפור היה שבדצמבר 1939 היה לי סרטיפיקט שעלה לי הון תועפות. עליתי על רכבת ונסעתי עד טרייסט, מטרייסט בשישה ימים הייתי בעצם בישראל. והוא עלה אי-לגאלי, עם כל הבחורים ההם שהיו שם בהכשרה, והם היו בדרך חצי שנה באייה רעועה עם תנאים בלתי אפשריים, אבל הם היו צעירים ואיכשהו החזיקו מעמד. הם היו חודשים בדרך. אני חושבת ששלושה חודשים. אני הייתי בישראל ולא כל כך ידעתי מה קורה אתם כי לא היה קשר אתם. כשהם הגיעו ארצה הם ישבו חצי שנה בעתלית. אגב עכשיו היה חמישים שנה לעתלית, אני קיבלתי הזמנה לזה אבל לא נסענו כי איכשהו מה אני אסע אחרי חמישים שנה לעתלית? אחר כך התברר שישראל יערי היה שם. לאייה שלהם קראו הילדה והיה כתוב למעלה "מעפילי הילדה", ואף אחד לא היה שם. זה מפני שרובם סביב גיל שמונים או שפשוט לא הגיעו לשם. בכל אופן הישיבה הזאת בעתלית זה היה כמו בית סוהר, והיו גדרות תיל ענקיים מסביב כל עתלית הזאת. הם עשו כל מיני עבודות יד ואיכשהו עם ספורט בילו שמה חצי שנה. אני בינתיים הייתי במשק פועלות ובשבתות, כשכבר שמענו שהם הגיעו, הבחורים, נסענו לשם בטרמפים ויכולנו לראות אותם אבל במרחק של 3, 4, 5 מטרים. צעקנו אחד לשני, אז היו זמנים נורא מוזרים. אחרי חצי שנה הייתה התרגשות גדולה – הם משתחררים.

כל המשק פועלות, אני הייתי יחד עם שרה יערי וישראל יערי ואברי הם היו חברים טובים והם משתחררים. כל המשק עמד על הראש. הבחורות הסתכלו מכל החלונות, מי זה, הבחורים של שרה ושל חווה. אז אברי היה נמוך וישראל גבוה וכשהם נכנסו הן החליטו שהגבוה שלי והנמוך שלה. זה בדיוק היה הפוך. אי אפשר לשכוח את ההתרגשות הזאת. המדריכה שלנו לא אהבה שבחורות מתעסקות עם בחורים ופלירטים, אבל בחור קבוע היא הייתה מוכנה לקבל. זה היה משהו מיוחד (צוחקת).

הפגישה הייתה מאוד מרגשת, התרגשנו, בכל אופן הרבה זמן לא ראינו אחד את השנייה. בלילה בלינו בפרדס, כי היו שם שוחות. לקחנו שמיכה ושמה בין העצים, עצי התפוז, היה ריח משגע. היה נחמד אבל אחר כך היה צריך להחליט מה לעשות. זה היה גרעין של אי-אלו בחורים והם הלכו למעלה החמישה. במעלה החמישה הם עבדו בסיקול. כל היום סיקול-סיקול. שרה ואני נסענו לשם לבקר אז היו באמת רק בחורים... רותה ומיכאל. הבחורים האלה החליטו שהם צריכים לחפש בחורות אז הם נסעו לתלפיות. תלפיות זה היה גם משק פועלות כזה, בית ספר, ומשמה הם הביאו לאט-לאט את קפסי ואת לאה ואת בינה ואת מי עוד אני לא זוכרת. אולי תמר פלטשר, כן. ולאט-לאט התאספו בחורות לבחורים. שם במעלה החמישה הם היו בערך שנה ואז עברנו להכשרה לעיינות. לקבוצת עיינות. אני גמרתי משק פועלות בדצמבר 1941 ואנחנו החלטנו אם אני גומרת את משק פועלות אז מתחתנים. הקשר עם ההורים היה דרך הצלב האדום, התכתבנו, היה מותר לכתוב 25 מילים בסך הכול. הם ידעו מה קורה אבל... היה זמן בהתחלה שאבא היה כותב הרבה מכתבים ארוכים ואני כתבתי גם, אבל כשהתחיל להיות לא נעים בסלובקיה היה מותר לכתוב רק דרך הצלב האדום. היום יש לי פה אי-אילו מכתבים שהורים כתבו.

בעיינות היו חיים מאוד תוססים, מאוד מעניינים ומאוד של אנשים צעירים. אנחנו גרנו בסוכות של מחצלות, הייתה רק מיטה ואיזה ארגז תנובה בתוך החדר. אני זוכרת שאברי עבד במטע שמה ואני עבדתי בחדר אוכל. רוב האנשים היו מפולניה, אנחנו היינו צעירים והם היו כעשר שנים מבוגרים מאתנו, מאוד אהבו אותנו. כולנו היינו בהירות ויפות והגשנו להם, והם בלבלו לנו את המוח שם. באמצע המחנה של הסוכות היה לנו אוהל ענק והאוהל הענק זה היה המועדון שלנו, שם אנחנו בלינו את כל הערבים. רפי רייס עבד ברפת והוא תמיד הוריד מלמעלה את השמנת, מעל החלב, ועשו קצפת, וזאבקו הביא אני לא יודעת מה. בכל אופן סחבו ועשו קומזיצים בערבים ולאט-לאט התחילו להתחתן שמה. מה זה נקרא להתחתן? ללבוש את הבגד היפה שלנו מחוץ לארץ, הייתה לי חליפה כזאת כחולה, ונסעו לנהלל. בנהלל היה שוחט, הוא עשה את הברית ואת החתונה. אז אל תחשבי שהייתה שמלה לבנה או משהו כזה, לא היה קיים דבר כזה. גם לא כל כך היו טבעות, כן? כי טבעת עלתה שתי לירות וזה היה הרבה כסף. אבל לי היה מזל, היה לי דוד, אחד ויחידי פה בארץ והוא בא לחתונה. הוא הביא לי טבעת, עוד יש לי אותה על האצבע, עוד לא הורדתי אותה אף פעם. הוא הביא לי טבעת אז אני בכלל הייתי מיוחדת שהייתה לי טבעת נישואין. זה אני לא אשכח לעולם, שעיינות הזאת הייתה כולה בוך כי מדרכות לא היו. והדוד הזה בא בחליפה מאוד יפה והוא טבע בבוך ובבוך-בבוך, כי אי אפשר היה שם בלי מגפיים. אז בכל אופן הוא היה מאוד בסדר שהוא בא, האח שלי גם בא לחתונה, האח שלי, שלחו אותו אחרי. למזלו אני הייתי פה והוא הציב את ה... שלו כי ההורים כבר הרגישו ששמה אין עתיד ושלחו אותו לפה. ועד היום אני קשה לי לתפוס איך שהוא בא דרך תורכיה וסוריה העיקר שיום אחד הוא היה פה. החתונות היו מאוד-מאוד נחמדות. בפרט ישבנו בערב ורקדנו ושרנו והשתוללנו. זה היה נקרא חתונה. ואחד אחרי השני שמה התחתן. בינה התחתנה עם אריה פישמן וגוטרע עם קפסי, ולאח עם חנו, כן. היינו שמה, כעבור שנה החלטנו שזה לא עתיד – אנחנו צריכים לחפש לנו מקום שמתחיל מההתחלה. זאת אומרת שאם אנחנו הולכים לקיבוץ להגשמה אז הקיבוץ צריך להיות גם שלנו. כי בעיינות זה לא היה שלנו, שם היו וותיקים. אז התחילו החיפושים. היה מאוד מעניין שכל פעם זוג אחר הלכנו לכל מיני מקומות אבל גם הנה בשדה

נחמיה. באו לראות ולאט-לאט התברר שיש פה אנשים מהולנד ומווינה ואיכשהו היה נראה להם שזה יכול להשתלב עם הצ'כוסלובקים שלנו. ומה להגיד? הראשונים הגיעו ב-1941, אני הייתי עם אברי בין האחרונים, זה היה בערך באמצע 1942. כשאני באתי הנה עם אברי, מה להגיד לכם, עמדו הבתים הראשונים האלה שעכשיו הרסו אותם, בדיוק. הכניסו אותנו, את אברי ואותי לחדר עם שלומית ועם צבי וונש. שלומית הייתה הריון גבוה עם רוני, אני יכולה לשחזר את זה בדיוק, דלתות עוד לא היו, רשתות לא היו, היינו אנשים זרים לגמרי, היום אי-אפשר בכלל לתאר את זה. אברי נורא סבל מזה, זאת אומרת שפרטיות זה לא היה קיים. אבל מי אנחנו שנתלונן אם אנחנו חלוצים?

לאט-לאט התחלנו להתרגל לתנאים שהיו מאוד קשים.

עכשיו לספר מה אברי הכול הספיק בחיים הקצרים שלו, הרבה מאוד. בהתחלה הוא עבד במטע, שתל את עצי התפוחים שאני לא יודעת אם הם מחזיקים עד היום הזה, יכול להיות שכבר החליפו אותם. אחרי המטע הוא עבד בדייג. בדייג הוא עבד עם חיים אדן ועם אהרון בן דרוך, יש תמונות שהם מוציאים את הדגים עם הרשתות האלה כמו פעם. אחרי שהוא מאוד התעניין בדגים איכשהו הגיעו הנה אנשים ממשרד החקלאות, ראו שזה בחור מאוד רציני, התחילו לדבר אתו על דגים ועל מחקרים ובעצם הציעו לו לעבוד במעבדה. בינתיים המשק קצת גד וקצת התחילו לבנות, בסופו של דבר הקימו לו מעבדה שהיום זה הסנדלרייה. את לא ידעת רחלי? את רואה, את שומעת פה דברים. הסנדלרייה הייתה המעבדה של אברי. הוא עשה שם כל מיני מחקרים ואנשים באו והתייעצו אתו. בכל אופן זה היה פרק אחד. מטע ודייג. אחרי מטע ודייג אני לא יודעת בדיוק לשחזר את הזמנים מה הוא היה ומתי, בכל אופן אני אספר מה הוא הכול עשה. אחר כך הוא הספיק להיות מורה בכפר בלום, לביוולוגיה בכיתה של גדעון ומרדכי, יש תמונות שרואים אותו שמה בתור מורה. מאחר והיה ספורטאי אז ליד זה שלימד ביוולוגיה, בערבים, הוא נתן שיעורי ספורט. הוא היה גם כאילו מורה לספורט. החבר'ה עשו התעמלות והתעמלות מכשירים ומאוד אהבו את זה. בחגים עשו פירמידות, כן, אפילו רחלי זוכרת את זה. בכל אופן זאת הייתה תקופה שהוא היה מאוד מרוצה. אז החליטו שאם הוא בחור מוכשר הוא ילך וילמד להיות מרכז משק. אני לא יודעת בדיוק לשחזר כמה זמן הוא עשה מה בכל אופן הוא היה מרכז משק ואחרי שהיה מרכז משק פתאום חיפשו מדריך בחדרה בבית הספר החקלאי. אני כבר לא זוכרת איך הגיעו לשם של אברי. הוא הגיע לשמה, זה היה המשק שאני הייתי, במשק פועלות, זה היה הכי מעניין, בחדרה. באותו המשק שהיה משק הפועלות היה עכשיו בית ספר חקלאי לנוער. מי היה שם? איתן ילינק, וזה שקוראים את הגשר על שמו, בקרית שמונה, הבחור שנפל, סגן אלוף אברהם חידו. ופרובילר. אלה היו כמה חברה שבאו אחרי שהוא היה שמה מדריך. לא, הוא היה בעצם מרכז של כל בית הספר הזה. אני זוכרת שהייתי מבקרת עם רינה ועם אילן שמה, והייתי מרגישה איך כולם היו מסתכלים, זו אשתו של המרכז של הבית ספר החקלאי, באיזו הערצה. והכי מעניין שאברי היה גר שם בחדר איפה שהמדריכה שלנו בזמנו גרה. זה היה כל כך מוזר בשבילי שאני פתאום גרה שמה. הכי מעניין היה... הכול היה מאוד יקר ומאוד פשוט, ואנחנו החלטנו, ערב חג אנחנו נלך בחדרה עם הילדים למסעדה. זה היה משהו, אי אפשר בכלל לתאר. אז הגענו למסעדה ושאלנו את הילדים – אז מה אתם רוצים להזמין? אז מה הם רצו להזמין? ביצייה וצ'יפס! (צוחקת) ביצייה וצ'יפס, זה היה החלום הגדול של הילדים של אז. בכל אופן זה היה להם מאוד-מאוד טעים. ככה לא היה קיים אז סטייק, זה מה שהיה האוכל הכי משובח שאפשר לתאר.

הלבוש היה מאוד-מאוד צנוע, כולם הלכו במכנסים קצרים ואיזו חולצונת. ביום שישי כולם לבשו חולצה לבנה. כולם, תמיד, הילדים, מאוד אהבתי את זה. עכשיו אני לא זוכרת אם הוא היה שם שנה או היה שם שנתיים, בכל אופן הוא גמר את זה, אנשים היו מאוד מרוצים אתו ואז הוא חזר למשק ומה הוחלט? הוחלט שהוא ילך לבית ספר לחקלאות ברחובות. ללמוד חקלאות. אז הוא היה ברחובות, למד שנה, ויום אחד... הוא כל שבוע ביום שישי בא הביתה,

אני עוד רואה את זה לפני, אנחנו גרנו בשיכון ב', והיה לנו את החדר הגדול, זה היה הסלון, שמה ישנו, הייתה שם מיטה זוגית. ואיזה שולחן, בקושי עוד משהו. ובחדר הקטן הייתה מיטה ושולחן כתיבה. אני חושבת שהשולחן כתיבה הזה עד היום עוד אצל רינה. ושמה, כשהוא חזר ביום שישי הוא ישב והוא למד. כל השבת הוא למד. הוא התחיל להתלונן שיש לו כאילו נמלים ביד, כל הזמן הוא נגע ביד שלו. כל הזמן, "זה כל כך משונה, אני לא מבין מה קורה לי. יש לי נמלים ביד, יש לי נמלים ביד..." ואז התחיל לקבל מיחושים גם ברגל. מאחר והוא היה ברחובות ולי היה חבר טוב רופא בבית חולים קפולן שקראו לו גנני, שקודם היה בשוויצר, אמרתי לו תיגש לשמה ותספר לו, לא היה לי מושג מה זה יכול להיות. אז הוא בדק אותו ושלח אותו מיד לבילינסון לעשות בדיקת ראש. ואז כנראה מהר מאוד החליטו שיש לו גידול בראש. אני לא כל כך מהר תפסתי את העניין. בסך הכול הייתי בקושי בת 38, כן 38. את יודעת, בגיל 38 בזמנים ההם לא ידענו בכלל על מחלות. לא התעניינו. הלידות עברו עלינו מבלי שבדקו אותנו בכלל, אף אחד לא אמר לנו לעשות מי-שפיר. ואולטרה-סאונד, לא היה בכלל קיים דבר כזה. אנחנו ככה, כמו ילדי טבע, הכול יסתדר איכשהו בלי רופאים. ידענו שאנחנו בהריון אבל זה מה שהיה.

אחרי ששמעתי את החלק האחרון של ההקלטה נזכרתי שלאברי היה מאוד-מאוד קשה החיים בקיבוץ. התנאים הבלתי-נסבלים האלה, המהות הזאת של המטפלות בבית התינוקות, התנאים הבלתי נסבלים של החום ושל הקור ושל השליטה על האימהות. הוא רק קרא לזה ספרטה. זה ספרטה. ואני הייתי צריכה תמיד להגיד לו זה לא כל כך נורא. עצם העניין, אם חושבים על זה היום, בחדר של שלוש על ארבע יושבות איזה שבע בחורות להיניק, ועל יד זה הבחורים, וכל אחד היה לו מה להגיד, וכל אחת עם השד בחוץ, הכול היה כל כך לא טבעי. אי אפשר היום לתאר שאנחנו סבלנו את זה, שאמרו לנו בכלל דברים שאנחנו לא התווכחנו עליהם. אנחנו קיבלנו כל דבר כמו תורה מסיני, איש לא העז בכלל להגיד משהו על ההנקות האלה של עשרים רגע בדיוק לפי השעון, האוכל היה מדוד, אני איכשהו קיבלתי את זה אבל הוא היה נורא מדוכא מכל העניין הזה. אם אני היום משחזרת אז הוא רוב הזמן לא היה בבית. כן?

אם הוא למד, והוא היה בחדרה, אז זאת אומרת שבעצם בקיבוץ הוא לא היה מרוצה והייתה הרגשה, הנה הוא לא סובל את החיים האלה והוא רוצה לעזוב. וכשהתפרסם במשק שאנחנו לקראת עזיבה – איזה מן טרגדיה! ואיזו דרמה, מכיוון שאז אם מישהו רצה לעזוב זאת הייתה בגידה גדולה בקיבוץ. הקיבוץ נותן את זה וזה ואתם הולכים לעזוב, ואיך אפשר. העיקר, התחילו לבוא משלחות ועוד משלחות, בסופו של דבר אני הרגשתי שאני לא עומדת בזה, בכל הדיבורים האלה של כל מיני חברים וכל הלחצים האלה ואמרתי לו – תשמע, אין מה לעשות, אנחנו צריכים להישאר פה. זאת הדרך שלנו. ונשארנו.

עכשיו אני צריכה לחזור שוב לסיפור הזה של המחלה. זה היה סיפור כזה, משהו שאי-אפשר לשכוח. אני הייתי שומרת לילה. והדלת של הדירה שלנו הייתה תמיד סגורה על מפתח. למה? כי היה לנו חתול. והחתול ידע לקפוץ על הידית ולהיכנס. אבל אז הדלת נשארה פתוחה והיינו צריכים לקום לסגור את הדלת. החתול דרך אגב היה איזה עשר שנים אצלנו וילד בכל מקום אפשרי, אפילו במיטה שלנו פעם. שלוש פעמים בשנה הוא השפריץ, וזה היה סיפור. העיקר – אני הייתי שומרת לילה, ואני באה הביתה, והדלת סגורה. ואני מציצה דרך החלון, ואני אומרת, "אברי, אברי-אברי, תפתח את הדלת". ומה אני רואה? שהוא בכלל לא שומע אותי, היו לו רק עיוותים בכל הגוף. ואז אני הרגשתי שפה קרה משהו. לא יכולתי להסביר לי מה. אבל רצתי לחיה לזנו, היא גרה על ידי, ואמרתי לה, תביאי מישהו שיפתח את הרשת שאני יכולה להיכנס, כי הוא לא מגיב. אז התחילו לפעול מהר מאוד. פתחו את הרשת ואני נכנסתי וראיתי – הבן אדם באיזה התקפה נורא מוזרה. מהר קראו לרופא ואנחנו עוד צלצלנו לבילינסון ואמרנו שאנחנו מביאים חולה, כי הם כבר הכירו אותו על ידי הבדיקה הזאת. שיקבלו אותו. זה היה, עכשיו אני לא זוכרת איזה חודש, זה גם לא חשוב, המחלה

נמשכה חצי שנה בדיוק. הוא הספיק פעמיים לעבור ניתוח ראש שלא עזר שום דבר, כמובן, כי המצב היה כל כך גרוע, הסרטן היה כל כך קטלני שאמרו שזה הסרטן הכי גרוע שיש. זה היה – אגיד לך, אם אורשי היום בן 36, הוא היה אז 10 חודשים. זאת אומרת שזה היה בשנת 1959. הסיפור של החצי שנה מחלה היה שאני נסעתי כל שבוע איכשהו לבילינסון. כל פעם הייתה הפתעה חדשה וכל פעם היה יותר ויותר גרוע עד שיום אחד אמרו טוב, אנחנו נשלח אותו הביתה. והוא היה בבית, מה אני אגיד לך, הוא תיפקד אבל היה בעצם חצי משותק. איכשהו סחב את הרגל ואיכשהו השתמש ביד אבל הבן אדם היה שבר כלי. אם אני אומרת שהמחלה נמשכה חצי שנה אז בערך חודש, הוא נפטר ב-28 בינואר, חודש הוא היה בצפת. היה לו שם חבר ילדות רופא, שהם למדו ביחד בברטיסלבה ועשו ביחד את הבגרות אז הוא עשה לנו פרוטקציה, היה להם שם חדר קטן בשוויצר, הוא השכיב אותנו שם בחדר ואנחנו היינו 24 שעות על ידו. זה היה מצב כזה קשה מאוד. הוא ידע מעצמו ולא ידע מעצמו, וקיבל זריקות והמצב הדרדר, אחרי חודש הוא נפטר. כל הסיפור הלך כל כך מהר שאני בכלל לא תפסתי. איך זה יכול להיות? היה לי בעל? אין לי בעל? נורא! זהו.

ש: רציתי לשאול, הרי בתקופה הזאת כמה שהיא הייתה קשה והילדים שלך היו מאוד קטנים, רינה, ואת אומרת שאורשי היה בכלל בן 10 חודשים? זאת אומרת שהוא לא הכיר כמעט את אברי?

ת: בכלל לא.

ש: אז איך הם נניח בתקופה הזאת...

ת: הסיפור היה כזה – לי זה היה כל כך קשה לתפוש שאני לא הייתי מסוגלת בכלל לדבר עליו. ויכול להיות שזה לא טוב. זה השאיר איזה משקע אצל הילדים. עד כדי כך ששלשום בערב אילן ואורן אכלו פה ואנחנו דיברנו על אברי ואז פתאום איכשהו התחלנו לדבר מה שהוא הכול הספיק, למרות שלא אמרתי לו שאני הולכת לספר לך, אבל פעם אחת רמזתי ואמרתי שאני אספר על אברי אחרי שיש מעט מאוד חומר עליו בארכיון. אז אילן אומר איך שדיברנו, כי אמרתי תמיד שאברי היה כל כך ספורטיבי והילדים שלי לא כל כך היו ספורטיביים ואז אילן אומר פתאום זה וזה-וזה והבעל שלך. הוא אמר הבעל שלך, לא אמר אבא. אני לא הייתי מסוגלת לדבר. זה היה מאוד קשה.

ש: אני אומרת שאי אפשר היום לדון באותם כלים ובאותם עיניים שאת רואה היום. עם התבונה של היום והדברים האלה, את מה שהיה אז. את יכולה לספר ולראות איך זה היום ולהגיד תראי איך היינו אבל קשה מאוד לדון את ההתנהגות שלנו אז. רק עכשיו נדהמת כמה צעירה היית... צעירה מאוד בתקופה שבכול היה קשה, ילדים ראו פחות (את ההורים) גם כשהוא היה במשק, כשהם עבדו עבדו הרבה, ותורניות... לא היה פינוק. בואי נגיד שלא היה פינוק בתקופה שלכם. לא פינקו. והילדים...

ת: הילדים, על ידי זה שהיו בבתי הילדים לדעתי לא היה להם קשר חזק עם ההורים. הם בסך הכול בילו איזה שלוש שעות עם ההורים. איזה בילוי היה? צעצועים כמעט לא היו, מה שעשינו אתם על פי רוב טיילנו אתם לענפים, זה מה שעשינו. הלכנו ללול, לרפת, סיפרנו להם על החקלאות, בשדות טיילנו. מה שאני זוכרת ששיחקנו הרבה מאוד כדור. עף. אז היה מודה כדורעף. גם אני מאוד אהבתי, אז הילדים הסתובבו לנו בין הרגליים. היה איזה מגרש פרימיטיבי. אז בכל אופן על ידי זה שהילדים היו בבתי הילדים הקשר לא היה חזק לא עם ההורים וגם לא בין האחים והאחיות. היה קשר רופף כזה, הילדים שלי לא זוכרת שהם רבו אי פעם. הם לא הספיקו לריב אפילו. לכל אחד היו החברים שלו והמשחקים היו משחקי חוץ. עם כדור, עם ג'ולות ודברים כאלה, כי משחקים בקושי היו. כשנתנו משהו לילד זה היה ספר. אני זוכרת ששנים בשנים כשנסענו קנינו ספר, ואף פעם לא משחקים. כי הילדים תמיד ידעו איך לשחק בחוץ על יד בית הספר. לא היה דבר כזה של שעמום. לא הייתה טלוויזיה,

בקושי היה רדיו. אז ככה שילדים היו צריכים להמציא משחקים מעצמם. תמיד באה איזה מודה של משחק. על ידי זה הם גם מבחינה חברתית. הם תמיד סיפרו שאמנם הייתה מטפלת והיו מורים אבל החיים האמתיים התחילו אחרי שהמטפלת הלכה וההורים הלכו. אז התחילו הקשקושים ביניהם, במקום שיספרו להורים על החיים שלהם והלחצים שלהם הם סיפרו אחד לשני. ואם פחדו זה היה פחד קולקטיבי. זה מה שמספרים תמיד היום. היו ילדים שנורא פחדו, אני יודעת שגאולה נורא פחדה ושענת נורא פחדה. בסך הכול אני חושבת שיש ילדים שסבלו מהלינה המשותפת. והדור השני תפס את העניין והיה מאוד-מאוד ער לזה שצריך לקחת את הילדים הביתה. וזה הציל את המצב של המשק אם את שואלת אותי. כי אז התחילו לבנות ולא נזכרו פתאום, כמו בכול מיני קיבוצים שאז עשו הרבה מאוד חובות, שהבנייה עלתה הרבה מאוד כסף. ולדעתי זה הרבה הציל את המשק מבחינה כלכלית.

,,לא שומעים,

השאלה אם הילדים היום יש להם את התוכן הזה התרבותי שהיה אז למרות שלא היו אמצעים אז איכשהו הטלוויזיה היא הורסת הרבה. יש מקרים שזה מוסיף להם אבל אם אני חושבת על זה שרועי ותומר, מה היא בכיתה ז, ח? והוא י"א, מבליים שעות בטלוויזיה בערב, אני לא יודעת מתי הם לומדים. אני לא יודעת מתי שהם לומדים ואיך אני רואה את העתיד שלהם בכלל, כי אין התעניינות. אני לא יודעת מה מעניין אותם.

ש: הם לא הולכים לחיות בעולם של 1948, אז עם כל הכבוד לסבב הקודם... הם חלק מהעולם של היום.

ת: עכשיו רינה בדיוק סיפרה לי שקרן הולכת לקורס מחשבים בערב, והיא והחברה שלה הן הצעירות בין מבוגרים. המבוגרים בקושי תופסים את העסק הזה, וזה ההבדל, הצעירים – בשבילם זה בצ'יק והם תופסים את כל הדברים, את כל הקדמה הזאת, כל מה שקשור עם מחשבים. אז היא אומרת שהם מתקדמים כל כך לאט כי המבוגרים לא מבינים מה הולך. בדיוק אתמול דיברתי אתה. ככה זה היום, הכול בנוי על מכונות על פקסים ועל הקדמה של המאה הזאת שלא היכרנו במאה שעברה.

ש: כשאני יושבת פה כרגע מול החלון הזה שלך ואני בתוך הבית המשגע, מכלום, בית כזה פשוט, זה תמיד קורה לי כשאני באה, עם כל המודרניזציה שלנו, הצעירים... אני חוזרת לבית שלך ויש משהו שקושר אותי ואני רואה את הגג של הבית שממול ואת מספרת ואני לא מצטערת רגע, אני יודעת שלכול תקופה יש את השגיאות שלה ואת הדברים שלה, אבל עשו דברים! הייתה עשייה של דבר שרציתם אותו.